

ИНТЕРАКТИВНИТЕ МЕТОДИ В ПОМОЩ НА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ПРИ РАЗВИВАНЕ НА ЕЗИКОВАТА КОМПЕТЕНТНОСТ НА УЧЕНИЦИ БИЛИНГВИ (V КЛАС)

Стела Балазова-Панайотова
С. Блатец, общ. Сливен

Увод. В последните години все по-широко се използва терминът компетентност. При възприемането му се допуска влиянието на обучението, провеждано в училище. Езиковата компетентност може да се разглежда като проявление на заложените и възможностите на всяко дете да употребява езика в практически неограничен брой езикови конструкции, така че да постигне оптимално ниво на общуването, която си поставя.

В района, в който живея и работя, голям процент от населението е ромско. В първи клас постъпват деца с нулева степен на владение на езика. В пети клас същите ученици срещат сериозни затруднения при усвояването на учебния материал. Това до голяма степен се дължи и на бедния, ограничен лексикален запас на учениците.

Овладяването на официалния език е условие, без което не може да се осъществи приобщаването на учениците с различен етнически произход, тяхното интелектуално и емоционално развитие. Обучението по български език играе ключова роля в развитието на комуникативната компетентност на учениците, обучавани в двуезична среда. Учителят по български език, работещ в билингвална среда, среща затруднения в работата си, защото няма разработена методика и учебни помагала, съобразени както с образователните изисквания, така и със специфичните образователни възможности на децата билингви.

Основна задача на учителя е да намери подходящите средства и методи за работа в мултиетническа среда, за да организира интересни и разнообразни часове, които да предизвикат любопитството на учениците; средства, които да активизират учениците, техните чувства, мисли, поведение; да повишат ангажираността и мотивацията за учебен труд и едновременно с това да спомагат за повишаване на езиковата компетентност на учениците билингви, което да им даде самочувствие и увереност в това, което правят.

Приложената система от интерактивни методи за работа в мултиетническа среда дава възможност на учениците не само да усвояват и затвърждават знания и умения, а и допринася да развиват и усъвършенстват своите комуникативноречеви компетентности.

Комуникативната компетентност. Понятието за комуникативна компетентност е ключово за съвременното езиково обучение. Съществуват различни теоретични модели за комуникативната компетентност, но различията в употребата на термина засягат най-вече практическото му прилагане в процеса на обучение.

Терминът *комуникативна компетентност* е предложен през 60-те години на XX век от Дел Хаймс. Той разработва теория за същността на комуникативната компетентност, за да докаже, че съществуват правила на езиковата употреба, които са основа за прилагане на граматичните норми при общуване. Изследователят определя комуникативната компетентност като единство от познание за езика и умения за неговото уместно използване (Христова и др., 2005: 59) Включва четири компонента или категории, а именно езиковата, дискурсната, стратегийната и социолингвистичната, които представляват комуникативна компетентност.

Общата цел на предмета български език и литература е насочена към формиране у учениците на комуникативни компетентности за възприемане и създаване на стилистично диференцирани текстове, за развитие на емоционалнооценъчно отношение и нагласа за възприемане и създаване на духовни ценности (Учебни програми, 2004: 5).

ДОИ за учебно съдържание определят равнището на комуникативната компетентност, а именно: „овладяване книжовната норма на българския език; овладяване употребата на езиковите средства в различни комуникативни ситуации; овладяване на умения за изграждане и възприемане на текстове, функциониращи в комуникативната практика“ (Наредба № 2, ДВ, бр. 48/2003; бр. 46/2004). Професионалната дейност на учителя е предпоставка младите хора да придобиват качества, които да им помагат да съзряват социално и интелектуално. По време на учебните занятия се създават условия учениците да усъвършенстват своята езикова компетентност чрез общуването си с другите – съученици, учители, възпитатели, персонал. Учителят по български език е главният фактор за подобряване на речевото поведение на учениците, а по този начин и за въздействие върху речевата практика на широки обществени среди“ (Димчев, 1998: 58).

Уменията на учениците са тясно свързани с всекидневния им опит, придобит в общуването им в училище, в семейството, в обществото. Функционирането на уменията е онова, което се усвоява в дадена ситуацията с оглед на поставената цел.

Овлабяването на български език от децата билингви е сложен процес. Той включва, както усвояването на знания за езика, така и формиране на различни по характер комуникативно-речеви умения. Знанията и уменията на учениците билингви да общуват според ситуациите на общуване е предпоставка за успешно развиване на комуникативната компетентност на учениците.

В най-общ план езиковата компетентност, като част от комуникативната компетентност, е способността да се осъществява комуникативно-речева дейност, а това предполага овладяване на устна и писмена реч; знания за езиковите единици от различните езикови равнища, както и усвояване на умения за общуване според речевите ситуации и сфери на общуване. Успешното и правилно използване на езика са изключително важни за развиване не само на езиковата компетентност на учениците, а и за развитие на комуникативната компетентност като цяло на учениците билингви от прогимназиален етап на обучение.

Интерактивните методи като средство за развиване на КК на ученици билингви. Отличителна особеност на устната реч на децата от ромски произход е бедният им речников фонд откъм книжовна лексика, неуместна употреба на думи, недобри речево-комуникативни способности на български език, недобра комуникативна компетентност. Учителят по български език има водеща роля за подобряване на тяхната езикова компетентност, което е предпоставка за успешна реализация в обществения живот. За да бъде достатъчно ефективен образователният процес с децата билингви, учителят трябва да познава добре особеностите и индивидуалните характеристики на своите ученици. Освен индивидуалните качества на детето върху неговото развитие влияние оказват семейството и особеностите на етнокултурната среда, в която детето расте, възпитава се и се социализира. Учителят, работещ с деца от различни етноси, постепенно натрупва опит, като постоянно търси различни методи и техники в работата си. Използването на интерактивни методи в часовете по български език при работа с билингви спомага за усвояването не само на преподавания учебен материал, а и за придобиване на умения и навици, които развиват тяхната езикова компетентност. Преодоляването на неудобството от недоброто владение на български език, стимулирането на мисленето на учениците билингви може да се постигне с прилагането на интерактивни методи в часовете по български език. При работа в билингвална среда тези методи мотивират учениците за работа и затвърждават уменията им да комуникират помежду си, като се изслушват, изказват мнение, вземат решения. Използването на разнообразни интерактивни методи съдейства за развиване на техните речеви способности; социални умения и усъвършенстване на комуникативната компетентност. Развитието на езиковата компетентност на учениците

билингви на по-високо ниво води до по-голяма мотивация за учебен труд и желание и стремеж към по-високи резултати в обучението.

Интерактивните методи актуализират собствения опит на участниците. Осъществява се дискусия за осмисляне на опита, добавя се необходимата нова информация и се изпробва наученото в практиката. Тези методи са особено подходящи за усвояване на знания и за развитие на умения.

В практиката си използвам интерактивни методи, които развиват езиковата компетентност на учениците билингви. Експериментирах различни техники в работата си по български език в V клас. Целта ми беше да предизвикам любопитството на учениците и желанието им да учат езика по-задълбочено и мотивирано. Методите, които използвам в работата си, са: работа в малки групи, ролева игра, дискусия, мозъчна атака, ситуационен анализ на казуси.

Работа в малки групи. Това е метод, който учениците много харесват. Бързо преодоляват плахостта и несигурността си, но трудно си избират говорители. Несигурните в себе си постепенно се успокояват и отпускат, виждат, че „няма нищо страшно“, никой не се присмива на грешките им и започват да проявяват инициативност.

Какво се прави? Времето в часа е разделено по минути. Обясняват се правилата. Класът се разделя на групи по 5 – 6 човека (на случаен принцип). Раздават се постери, ако е необходимо. Поставя се определената задача, като задачата може да е една и съща за всички групи, но може да е различна като условие, но с еднаква трудност. Групите разполагат с време, за да работят по проблема – коментират, споделят мнение, търсят решение, изслушват се, изразяват съгласие или несъгласие с предложенията на другия. Ако е необходимо да се работи писмено, един работи на постера. Учителят е наблюдател, намесва се само ако се налага. След като изтече определеното време, групата си избира говорител, който докладва решението на групата.

Групите изказват своята позиция, след което се провежда дискусия. Учениците споделят впечатления от изпълнението на задачата, пропуски, ако открийт такива, или изразяват несъгласие.

Дискусия. Дискусията е подходяща, когато в класа се разглежда проблем или тема, която представлява интерес. Целта е да се постигне по-добро разбиране на темата или да се вземе най-доброто решение в групата. Учениците имат възможност да споделят знанията си и да се учат един от друг. Не само изказват своето мнение, но и се стараят да защитават позицията си чрез примери, определения, понятия. Дискусията е част от работата в малки групи и при ролевите игри. Подходяща е в работата с билингви, защото преценяват кога да говорят, какво да говорят, как да го кажат, обмислят отговорите си. Учениците развиват умение да говорят правилно, коригират грешките си, ко-

ето е важна част от комуникативната компетентност на учениците. Чувстват се удовлетворени, когато се справят със задачата.

Мозъчна атака. Този метод изисква по-добра езикова подготовка. Целта е за кратко време по зададена тема да се генерират по-голям брой идеи от страна на учениците. Събирането на идеи е в основата на метода. Използват се постери за записване на всяко предложение. То се оценява и дискутира по-късно. Чрез този метод учениците дават простор на въображението си и много често се получават неочаквани, разчупени, нестандартни предложения.

Ролева игра. Ролевата игра е подходящ метод за работа с деца билингви за урочните единици, в които основната цел е развиване на умения и затвърждаване на знания. Учителят предварително обмисля определена проблемна ситуация. В часа учениците трябва не само да подготвят и изиграят съответната ситуация, а и след това да анализират и дискутират. Чрез ролевата игра обучаемите придобиват опит, оттренират проблемни ситуации, близки до ежедневието. Визуализацията при ролевата игра спомага за по-качественото усвояване на учебния материал и дава възможност учениците да придобият знания и умения, които ще намерят приложение в реални житейски ситуации. Използването на комуникативно-речеви ситуации заема важно място за развитие на речта на учениците билингви, за правилно прилагане на знанията в практическите задачи и затвърждаване на умение за разбиране на контекста.

Ситуационен анализ на казуси. Учениците работят по групи по предварително подготвени казуси. Този метод дава възможност да мислят, да обсъждат, да коментират, да спорят. Споделят се много мнения, но трудно се стига до крайното решение. Методът помага на учениците да работят заедно, да преценяват положителното и отрицателното, чуват се различни гледни точки. Често се дискутира разпалено, като се използват примери от реалния, дори от личния живот. В основата на метода е динамичната дискусия между повече ученици, а това спомага за развитие на устната реч на учениците, за тяхната езикова компетентност. Подходящ е за учениците от VII и VIII клас.

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ В ЧАСОВЕТЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В МУЛТИЕТНИЧЕСКА СРЕДА

Описаните дотук методи експериментално са приложени в часовете по български език в V клас с ученици билингви. За целта са разработени част от

уроците от **раздел „Думата в изречението и в текста. Правоговор и правопис“**. Първият урок е за нови знания, а двата урока са за упражнение.

„Речниково и граматично значение на думата“

Урокът е за нови знания.

Цели на урока: актуализиране знанията за думата и за нейното речниково значение; усвояване на знания за речниковото и граматичното значение; осъзнаване на богатството от средства, които езикът предлага за изразяване на отсенките на мисълта.

Задачата на учителя е да създаде условия на учениците за усъвършенстване на уменията за подбор на думи в съответствие с речниковото им значение и с речевата ситуация.

Основни дейности за постигане на целите: учениците работят групово и всеки участник участва равноправно, като упражнява знанията си или придобива нови.

Основни интерактивни методи: работа в група, ролева игра, дискусия.

Очаквани резултати: учениците да усвоят знания за речниковото и граматичното значение на думата и да придобият умения да използват думата според отсенките ѝ.

Предварителна подготовка: ролеви игри, различни видове речници.

Ход на урока

Актуализирането на знания се осъществява чрез откъс от разказа „Палавница“ на Емилиян Станев (от учебника). Учениците сами стигат до извода, че думите назовават предмети, действия, признаци, отношения и са градиво на текста.

Учителят въвежда темата на урока „Речниково и граматично значение на думата“. Разглеждат се думи от откъса и се определя тяхното речниково и граматично значение, като се уточняват и науките, които ги изучават. Обясняват се видове значения на думата, контекст на думата, основно и преносно значение, многозначност на думата. Припомнят се и се записват на постер стъпките за работа с речник.

Групите си изтеглят по една ролева игра „В час по български език“, като всяка група работи по различна ситуация: 1. „Контекст на думата“; 2. „Основно и преносно значение“; 3. „Многозначност на думите“; 4. „Значения на думите“. Учителят уточнява, че учениците не само трябва да поднесат информацията, като си разпределят ролите, но и трябва да отговорят на последния въпрос от ситуацията, зададен от учителя. По решението работят заедно, а избраният от тях изпълнител на ролята на ученика съобщава и отговора на групата по време на представянето на диалога.

1. Контекст на думата Учител: Голяма част от думите извън текста имат повече от едно значение. В конкретен текст обаче думата се използва само с едно от значенията си. От какво зависи изборът на думата, която ще употребим? Ученик: От смисъла на текста. Ще изберем най-подходящата дума за дадения текст, така че да е ясно за какво се говори. Учител: Думите, които „заобикалят“ нашата дума, създават контекста на думата. <i>Определете контекста на думата време в изречението: Времето днес е гъждовно и студено.</i> Ученик: (отговорът на ученика е общото решение на групата)	3. Многозначност на думите Учител: В нашия език има думи, които имат повече от едно значение. Тези думи наричаме многозначни. Трябва добре да познаваме значенията на думите, за да може да ги употребяваме правилно, за да се оформи логически свързан текст. <i>В дадените ви изречения определете различните речникови значения на подчертаната дума и отговорете за каква комуникативна ситуация ще е уместна употребата на тези думи? Листата на дърветата пожълтяха. Купих си тетрадка с десет листа.</i> Ученик: (съобщава решението на групата)
2. Основно и преносно значение на думите Учител: При общуване употребяваме думи с различно значение, но невинаги влагаме в тях еднакъв смисъл. Някои от думите употребяваме в основния им смисъл и чрез него думата се свързва непосредствено с предмета. Това е нейното пряко значение. В друг случай може същата дума да е използвана в преносен смисъл и тогава говорим за преносно значение на думата. В този случай се пренасят признаци от един предмет върху друг въз основа на връзка или сходство между тях. За да разбере дали сте разбрали обясненията, ще ви дам задача: <i>Определете какво е значението на думите глава и пламна в изреченията:</i> <i>Боли ме главата. Той е глава на семейството. Ти си лукова глава, Иванчо.</i> <i>Градът пламна от грип. Огънят пламна. Мария пламна от срам.</i> Ученик: (отговорът е общото решение на групата)	4. Значения на думите Учител: Къде можем да проверим основните и преносните значения на думите? Ученик: В тълковния речник. Учител: За какво ни помага познаването на значенията на думите? Ученик: Познаването на значенията на думите ни помага да подобрим уменията си за разбиране и създаване на текстове. Учител: Защо е необходимо познаване на значенията на думите? Ученик: Познаването на значенията на думите е необходимо, защото така можем да изкажем точно и ясно мисълта си и да изразяваме определено отношение. Учител: <i>Напишете речниковото и граматичното значение на думата време.</i> Ученик: (като отговор ученикът дава взетото общо решение от групата)

Учениците имат определено време, за което да подготвят задачата. След като всички групи представят своите ролеви игри в посочената последователност, се пристъпва към анализ на ситуациите. Правят се обобщения и се обобщава наученото.

Поставят се задачи за домашна работа.

Използването на речеви ситуации в урока предразполага учениците към споделяне на усвоените до момента знания и подпомага усвояването на неразбраното от тях. Работата в група дава увереност на петокласниците да участват във вземането на решения, като предлагат решения и дискутират. Това допринася за тяхното израстване и за развиване на комуникативно-речевите умения, което е предпоставка за повишаване на езиковата им компетентност.

„Речници“

Вторият урок е за упражнение. Той е благоприятен в планирането и организирането му да се използват мозъчна атака, работа в малка група, дискусия.

Целите, които се поставят в началото на урока „Речници“, са: да приложат на практика теоретичните си знания за видовете речници, да придобият умение за работа с различни речници (правописен, правоговорен, тълковен, синонимен) и да ги използват *ситуационно* уместно. Нагледно да се ориентират как са оформени техните структурни единици.

Основни дейности за постигане на целта – работят в малки групи, като:

- обясняват особеностите на видовете речници;
- коментират правоговора и правописа на различни думи;
- работят с различни видове речници ситуационно (правописен, правоговорен, тълковен, синонимен) и правят справки в тях.

Очаквани резултати: учениците да прилагат на практика теоретичните знания за речници и да придобият умения да работят с речник.

Основни интерактивни методи: мозъчна атака; работа в малка група; дискусия.

Предварителна подготовка:

1. На бюрото има импровизирана библиотека с речници (тълковен, правописен, правоговорен, синонимен).
2. Постер за всеки отбор; маркер.
3. Пъзели (в плик): правописен речник, тълковен речник, синонимен речник, правоговорен речник, двузични речници.

Ход на урока

След актуализиране на знанията се поставя темата и въпрос за часа, свързан с уменията на учениците да работят с речник: „Умея ли да работя с речник?“ (написан отвесно в лявата част на дъската). В края на учебния час всеки ученик отговаря на въпроса кратко.

Припомнят се стъпките за работа с речник (написани са на постер предходния час и стоят на видно място в стаята). Учениците се разделят на

групи на случаен принцип чрез броене до 5. Оформят се 4 групи. Групите получават по един плик, в който има пъзел.

Задача: „Подредете пъзела и напишете на постера всичко, което знаете за съответния речник“. Определя се време за изпълнение на задачата.

След изтичане на времето групата си избира говорител, който я представя. След като всички групи представят своите отговори, се провежда дискусия, на която се коментират особености, грешки, задават се въпроси. Прави впечатление, че малка част от учениците споделят за открити грешки или неточности.

Учениците получават в плик задачи да откриват думи в различните речници.

Задача: „Отидете до импровизираната в класната стая библиотека, вземете подходящия речник и намерете правописа на думите *разум, храбър и пътека*“.

Задача: „Отидете до импровизираната в класната стая библиотека, вземете съответния речник и намерете лексикалното значение на думите *разум, храбър и пътека*“.

Задача: „Отидете до импровизираната в класната стая библиотека, вземете речник и намерете синоними на думите *разум, храбър и пътека*“.

Задача: „Отидете до импровизираната в класната стая библиотека и проверете правописа на думите *разум, храбър и пътека*“.

Всяка следваща задача се поставя, след като групата е изпълнила предходната. Ако някоя от групите се справи много по-бързо от останалите, учителят поставя подобна задача, докато и другите групи приключат със задачата.

В края на часа учениците отговарят дали според тях умеят да работят с речници. Поставя се домашна работа.

„Задължителност и свобода при избора на думи. Синоними, антоними, омоними и пароними“

Целта в урока за упражнение е: да се актуализират знанията за видовете думи според значението им; да се формират и усъвършенстват уменията на учениците и да ги прилагат в практиката си.

Основни дейности за постигане на целта: работят в малки групи или самостоятелно, като:

- осмислят думите според съотношението между звуковия им състав и лексикалното значение;
- редактират различни правописни грешки с помощта на речник.

Очаквани резултати:

- да владеят употребата на думите според смисъла и звуковия им състав;
- в контекста да разпознават синоними и антоними и да ги използват в активния речник.

Основни интерактивни методи: мозъчна атака, работа в малка група, дискусия, атестационни карти.

Предварителна подготовка:

1. На бюрото има импровизирана библиотека с речници (тълковен, правописен, правоговорен, синонимен, двуезични речници, речник на чуждите думи).

2. 4 постера за всеки отбор.

3. Писмо от литературен герой (Карлсон).

4. Атестационни карти с написани думи: интелект, юначен, казвам, мит. Ум, разум, мозък, акъл, (интелект, разсъдък).

Смел, храбър, дързък, героичен (безстрашен, мъжествен, юначен).

Говоря, приказвам, казвам, изговарям (думам, хортувам, гълча).

Предание, поверие, сказание (легенда, мит).

5. Атестационни карти (в различен цвят) с изречения, в които има правописна грешка:

Катерицата Кики подаде черното си носле от хрџлупата.

Когато скочи от хралупата, от дџрвото се посипа сняг.

Снощи в гората бе валяло сняк.

Снегът порџси като сребро нейната кџфява козина.

6. Кутия с различна форма листчета – кръг, квадрат, елипса, триъгълник.

Ход на урока

Учителят поставя темата. Записва на дъската въпроса за часа: „Защо успех да помогна на приятел в беда?“. Актуализирането на знания се осъществява чрез коментиране на домашната работа, в която се поставят въпроси за особеностите на синоними, антоними, пароними, омоними.

След като са преговорени основните понятия, всяко дете си изтегля листче от кутията, което трябва да пази. Учителят показва писмо, адресирано до класа. Ученик припомня кой е Карлсон и накратко разказва какво знае за него. Петокласник чете писмото, в което Карлсон моли учениците да му помогнат да се справи с трудна за него задача. Моторчето на перката му се е развалило и ще се включи само ако реши правилно задачите. Учителят разделя учениците на 4 групи, според изтеглената геометрична фигура.

Задача 1. Всяка група получава атестационни карти с една от думите: *интелект, юначен, казвам, мит*, на която трябва да намери поне още 3 синонима. Групите имат определено време, за което да решат задачата и да спасят Карлсон да не падне от покрива на училището.

След като времето изтече, избраният говорител съобщава решението на групата. Провежда се дискусия, правят се изводи и се обобщава наученото от упражнението.

Задача 2. Групите изтеглят по една атестационна карта (в различен цвят) с изречения, в които има правописна грешка. Задачата е да препишат на постер

изреченията и да намерят грешките, като обяснят правописа на думата. Играта е със състезателен характер.

Катерицата Кики подаде черното си носле от хрълупата.

Когато скочи от хралупата, от дървото се посипа сняг.

Снощи в гората бе валяло сняг.

Снегът поръси като сребро нейната кърфява козина.

Групите представят своите редакции, като се обосновават. Води се дискусия по създадените се противоречиви редакции. Обобщават се приложените правила и се уточнява, че правописът на думите винаги може да се провери и в правописния речник.

Учителят казва на учениците, че току-що Карлсон е прелетял край прозореца на класната стая, което означава, че са се справили успешно с поставените задачи и Карлсон отново е полетял.

Вниманието се насочва към поставения за часа въпрос, а именно „Защо успях да помогна на приятел в беда?“. Учениците са еднозначни в своите отговори: „Защото решихме задачите“. На въпроса на учителя защо според тях са решили задачите, те отговориха, че са учили за часа, но и са си помагали в групата.

Изводи. Предимствата на методите работа в група, мозъчна атака и дискусия са много: решенията се вземат за определено време, т.е. учениците са организирани, учат се да изслушват и да изказват мнение, помагат си, попълват пропуските си в самото разискване, разсъждават, допълват знанията си. Преодоляват притесненията си от недоброто владение на езика и се стараят да говорят книжовно. В дискусията петокласниците споделят впечатленията си, стараят се да говорят обосновано, стремят се към правилен изказ. Използването на тези методи е подходящо за развитие както на устната, така и на писмената компетентност, защото чрез тях учениците развиват речевите си умения и подобряват своята писмена култура.

Общото между всички по-горе изброени методи е, че учениците работят в група, което им дава сигурност, увереност и засилва желанието им за работа.

Учителят има възможност сам да избира най-подходящия метод, този метод, който ще им помогне да постигнат своите цели. Изборът на интерактивен метод зависи от няколко основни фактора: възрастови и психологични особености на децата, вид на урочната единица, тема на урока, цели. При усвояването на устната и писмената реч на учениците билингви, както и при образователните задачи, които си поставяме, трябва да се обръща внимание на затрудненията и притесненията на учениците, които се появяват в процеса на обучението.

След проведените уроци е направен тест с дидактически задачи. Резултатите показват овладени знания и умения по темата. Учениците правилно са определили понятията, допуснатите правописни грешки са по-малко и по-голям процент от учениците са повишили своите резултати. Използването на интерактивни техники в обучението по български език повишава мотивацията на учениците, интереса към усвояване на езиковия материал, а това води до развиване и повишаване на езиковата компетентност на учениците.

Интерактивните методи спомагат за премахване на бариерите в комуникацията, повишават ангажираността на учениците, дават възможност на ученика да бъде самостоятелен, да взема решения, да се обосновава, да дискутира. Чрез тях учениците билингви развиват и усъвършенстват уменията си да комуникират помежду си, да работят в екип, да се уважават. Учениците се включват с желание в тях, защото с участието си се чувстват значими, полезни. Моделирането на определени ситуации и практикуването им в часовете по български език спомага за развиването на личностните качества на учениците, за обогатяване на речниковия запас от думи. Попадайки в конкретната ситуация, учениците билингви усвояват и затвърждават знания, умения и навици, които спомагат за развитието на тяхната комуникативна компетентност.

ЛИТЕРАТУРА

- Димчев, К. (1998). *Обучението по български език като система*. Второ преработено и допълнено издание. София: Сиела.
- Кръстев, Б., Стефанова, С. (2000). *Методика на обучението по български език в прогимназиалните и гимназиалните класове на СОУ*. Велико Търново.
- Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда*. (2013). МОН.
- Учебни програми I част за V, VI, VII, VIII клас. Културнообразователна област: Български език и литература*. (2004) МОН.
- Христова, М., и др. (2005). *Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс*. София: Булвест 2000.

REFERENCES

- Dimchev, K. (1998). *Obuchenieto po balgarski ezik kao sistema. Vtoro preraboteno i dopalнено izdanie*. Sofiya: Siela.
- Krastev, B., Stefanova S. (2000). *Metodika na obuchenieto po balgarski ezik v progimnazialnite i gimnazialnite klasove na SOU*. Veliko Tarnovo.
- Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda*. (2013). MON, S.

Uчебni programi I chast za V,VI,VII,VIII klas Kulturnoobrazovatelna oblast: Balgarski ezik i literatura. (2004). MON.

Hristova, M., i dr. (2005). *Komunikativnata kompetentnost v savremenniya nauchen diskurs*. Sofiya: Bulvest 2000.

**INTERACTIVE METHODS TO HELP TEACHERS
IN BULGARIAN LANGUAGE IN DEVELOPING THEIR
LANGUAGE COMPETENCE OF BILINGUAL PUPILS (V GRADE)**

✉ **Mrs. Stella Balazova – Panayotova**
Primary School „St. Kliment Ōhridski“
Blatets village, municipality Sliven, Bulgaria
E-mail: dimstei@abv.bg